

LUND UNIVERSITY

Borgmästaren, biskopen och tornet

Om en 1600-talskastal i Blekinge

Hansson, Martin

Published in:
Ut ur labyrinten

2025

Document Version:
Förlagets slutgiltiga version

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Hansson, M. (2025). Borgmästaren, biskopen och tornet: Om en 1600-talskastal i Blekinge. I M. Roslund, I. Gustin, K. Hansen, M. Hansson, & M. Karlsson (Red.), *Ut ur labyrinten : En vänbok till Jes Wienberg* (Vol. 22, s. 103-108). Lund Studies in Historical Archaeology.

Total number of authors:
1

Creative Commons License:
CC BY-NC-ND

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Ut ur labyrinten

En vänbok till Jes Wienberg

Redaktörer:

Mats Roslund

Ingrid Gustin

Kenth Hansen

Martin Hansson

Mattias Karlsson

Boken har tryckts med stöd från:
Berit Wallenbergs Stiftelse
Ebbe Kocks Stiftelse
Åke Wibergs Stiftelse

Ut ur labyrinten
En vänbok till Jes Wienberg

Redaktörer:
Mats Roslund, Ingrid Gustin, Kenth Hansen, Martin Hansson & Mattias Karlsson

Intuitionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet
Lund Studies in Historical Archaeology 22

ISSN1653-1183
ISBN 978-91-89874-73-2 (tryck)
ISBN 978-91-89874-74-9 (pdf)

Copyright:
Intuitionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet

Licensierad under CC BY-NC-ND

Omslagsbild:
Mariusz Hermanowicz, Robert Malnoury 1979, Chartres Cathedral, the Labyrinth.
Région Centre – Val de Loire. Genom Google Arts & Culture

Grafisk form:
Anders Gutehall, Visuellt Arkeologi

Tryck:
Exakta Print AB, Malmö 2025

Distribution:
www.ht.lu.se/skriftserier/forsaljning

Borgmästaren, biskopen och tornet

Om en 1600-talskastal i Blekinge

MARTIN HANSSON

The mayor, the bishop and the tower

About a 17th-century tower in Blekinge

This paper discusses a presumed medieval tower in Blekinge. The tower is situated close to a harbour in an inlet of the Baltic just east of modern day Ronnebyhamn. Archaeological investigations in 2021 and 2023 have however firmly dated the tower to the 17th century, making it the first Scandinavian example of a tower-house from the Early Modern era. The tower originally had at least three floor-levels, today only parts of the walls of the ground floor is preserved. By combining the archaeological and historical record, it is

argued that the tower was erected as part of an attempt to create a new harbour for the nearby town of Ronneby. In this process the mayor Knud Pedersson was a driving force. Later the tower was rebuilt by the vicar Knut Hahn, former vice chancellor at Lund university and later bishop in Lund. He probably used the tower for residential purposes. The result show that the many undated towers that exists in Sweden not necessarily needs to be medieval.

Inledning

Arkeologi är spännande, inte minst när saker inte blir som man tänkt sig. Som forskare utgår vi från våra föreställningar och förkunskaper om ett specifikt problemkomplex när vi formulerar våra frågor. Vi tänker att vi vill undersöka något och ofta har vi redan när arbetet börjar en god idé om vilka svar vi ska få. Speciellt är det så i samband med arkeologiska fältarbeten. Idag skrivs väl utarbetade och detaljerade undersökningsplaner, som berättar vad som ska göras, hur och varför det ska göras, vilka fynd man ska hitta och vilka resultat man ska nå. Ibland när man författar de här planerna kan man undra om själva fältarbetet egentligen behöver genomföras. Vi vet ju i princip redan vad vi ska komma fram till. Skulle man dessutom hitta något oväntat, eller om någon lämning skulle visa sig ha en datering som avviker från den förväntade, har vi i princip "misslyckats" i den New Public Management-värld som även arkeologin idag är en del av.

Den här artikeln handlar om ett sådant "misslyckande", en undersökning av en förmodat medeltida kastal vid Ronnebyhamn i Blekinge, som inte alls var medeltida. I stället för att som tänkt, vara en undersökning av en lämning som kanske kunde diskuteras i relation till den tidigmedeltida kungamakten och medeltida urbanisering, blev det en undersökning som kom att beröra en byggnad som sannolikt byggts av en borgmästare och sedan byggts om av en person som varit professor och rektor vid Lunds universitet, kyrkoherde i Ronneby, och sedermera biskop i Lund. Om detta stod det dock inte mycket att läsa i undersökningsplanen.

Om kastaler

Bland de ungefär trehundra medeltida borglämningar som finns i Sverige finns ett antal fristående stentorn, kastaler, om vilka kunskapen är rätt begränsad. En del av dessa torn var det första skedet i vad som senare kom att utvecklas till regelrätta borgar (exempelvis Kalmar), andra var ensamliggande torn på landsbygden, ofta i ett kustnära läge. Tornen, som både kan vara runda och kvadratiska, dateras vanligen till 1100- och 1200-talen. Även i det medeltida Danmark fanns den här typen av fristående torn. Tornen har ibland tolkats som delar av ett kustförsvar, men också mer generellt som stödjepunkter för en tidigmedeltida kungamakt och elit (Olsson 1932; La Cour 1972: 152; Lovén 1996: 365ff; Randsborg 2003; Hansson 2011: 52ff).

Vanligast förekommande är kastalerna på Gotland, där de hittas vid kyrkor, hamnplatser eller i gårdsmiljöer. De gotländska kastalerna har getts ett flertal tolkningar; klocktorn, sockenbefästningar, magasin eller befästa prästgårdar. De två gotländska kastaler som är säkert daterade via dendrokronologi uppfördes under mitten av 1100-talet eller början av 1200-talet. Möjligen ska kastalerna på Gotland främst ses som uttryck för en lokal elit, som genom dessa torn anpassade europeiska borgideal till gotländska förhållanden (Hansson 2022).

Samtidigt råder det i många fall stor oklarhet när det gäller dateringen av dessa monument. Kastalen i Stensö, i Östergötland, är daterad till 1200–1300-tal. Ungefär samma datering har givits kastalen vid Kila utanför Nyköping, medan kastalen vid kyrkan i Brunflo i Jämtland

Fig. 1. Kastalgrunden vid Angelåns mynning framträder som en fyrsidig källare med extremt tjocka murade väggar. Drönarfoto: Björn Nilsson, 2021.

nyligen via dendrokronologi daterats till 1200-talets mitt (Norberg & Pettersson 2009; Rundkvist 2019: 94; Holm 2020). Det största bevarade medeltida tornet i nuvarande Sverige, Kärnan i Helsingborg dateras till 1320-talet. Kärnan visar att idén om att bygga stora fristående torn för både representations-, bostads- och försvarsändamål, fortfarande var aktuell på 1300-talet. Ett annat exempel är Sölvesborg, en borganläggning som dominerades av ett enormt fristående tegeltorn, som sannolikt uppfördes under första halvan av 1300-talet (Carelli 2007: 103f; Hansson 2023).

I en europeisk kontext finns flera ensamstående senmedeltida eller tidigmoderna tornbyggnader vilka dock sällan eller aldrig används för analogier i Skandinavien. I norra England, Skottland och på Irland finns ett stort antal fristående torn, så kallade *tower houses*, både i städer och på landsbygden. Detta var vanligen kvadratiska eller rektangulära stenbyggnader i flera våningar, med ingång i markplan och med bostadsrum med stora fönster och eldstäder i tornets övre delar. Den här typen av byggnader dateras vanligen till perioden 1400- till 1600-tal. De fungerade som befästa bostäder för lokala eliter. Byggherren kunde vara en lågfrälse person, en köpman, eller en lokal präst (McNeill 2006: 201ff; O’Keeffe 2015: 280ff). Alternativ till tidig- och högmedeltida dateringar för den här typen av byggnadsverk är således egentligen tänkbara.

En bortglömd kastal i Blekinge

Strax sydost om Ronneby, vid Fornanäs ligger en fyrsidig murad källargrund i en beteshage strax intill Angelåns utlopp i Östersjön. Grunden kallas ”Hagbards källare”

och är cirka 12×11 meter stor med upp till tre meter tjocka murar (Hansson 2021, 2024). Ungefär 75 meter väster om kastalen finns tre med kastalen sannolikt samtida husgrunder på en åsrygg. Platsen ligger cirka 500 meter fågelvägen öster om Ronnebyåns utlopp i Östersjön. Ungefär fyra kilometer uppströms Ronnebyån växte den medeltida staden Ronneby fram, senast i slutet av 1200-talet (Stenholm 1986: 151ff). Kastalen omtalas första gången av fornforskaren N.H. Sjöborg 1792 som ”Habors källare”. Sjöborg beskriver det som en murad grop i marken och tänker sig att här fordom kanske varit ett rövarnäste (Sjöborg 1792: 165, 169).

Utifrån det skriftliga källmaterialet är inte mycket känt om platsen. Namnet Fornanäs nämns första gången i Lunds stifts landebok. Gården är då mensalhemman till prästen i Ronneby och av Decimantboken från 1651 framgår att gården taxeras som en halv gård och innehas av kyrkoherdens landbo Knud Pedersson (Ljunggren & Ejder 1952: 499; Skansjö & Tuvestrand 2007: 431). Även i jordrevningsprotokollet från 1671 framgår att Fornanäs var knuten till kyrkoherden i Ronneby (Riksarkivet, Jordrevningsprotokollet för Medelstads härad, Blekinge, Kammarkollegiet Andra provinskontoret (K, L, M) FI:621).

Som synes finns inte mycket direkt kunskap att hämta i de skriftliga källorna. Mot bakgrund av en allmän bild av att kastaler är medeltida, har hypoteser framförts om att kastalen vid Fornanäs ska ha anlagts på 1300-talet, antingen av biskopen i Växjö, som under de år som Blekinge var svenskt på 1300-talet hade en del gårdar i närområdet, eller av Hjärnesläkten som också ägde egendomar i trakten (Stenholm 1986: 137). Men båda dessa hypoteser är felaktiga.

Fig. 2. Några av fynden från Hagbards källare. Överst till vänster, skärvor av varmhållningskärl. Foto: Erik Johansson, Lunds universitet 2023. Överst till höger, varuplomb i bly med Amsterdams sigill (kvarnvingar). Foto: Morgan Olsson, Blekinge museum, 2024. Nederst kist-/ljusplåt i brons. Foto: Max Jahrehorn, Oxider AB 2022. Notera att bilderna inte är i samma skala.

Arkeologin och en ny kronologisk kontext

För att utreda inte minst kastalens datering och funktion genomfördes undersökningar åren 2021 och 2023 (Hansson 2021, 2024). Även om endast mindre ytor undersökts har det lyckats att få en bra bild av lämningarna på platsen, och även deras datering. Det står helt klart att kastalen både byggdes och användes betydligt senare än vad som anses vara vanligt för denna typ av byggnad. Daterande fynd som mynt, kritpipor och keramik tillsammans med ¹⁴C-analyser av djurben från byggnadens grundläggningsfas, visar sammantaget att tornet byggts på 1600-talet. Murverket visade att tornet i ett skede byggts om, innan det verkar ha varit ha förlorat sin funktion i slutet av 1600-talet. Hundra år senare när Sjöborg besökte platsen var det en ruin. Den sena dateringen gör att man inom forskningen måste tänka om kring denna

byggnadstyp. Det är långt ifrån säkert att de alltid var medeltida byggnader.

Undersökningarna har också gett viss information om tornets utseende. Tornets ingång låg på bottenvåningen på dess södra sida, vilket talar emot att tornet uppfördes som en militär befästning. Framför ingången på södra sidan, som vetter mot havet, verkar det ha funnits en gårdsplan. I tornets inre fanns i anslutning till den västra väggen ett fundament som inte låg i förband med ytterväggen. Vid undersökningen visade sig att detta varit underlag för en kakelugn som stått på våningen ovanför. I den raseringsområde som låg i anslutning till fundamentet täcktes resterna av kakelugnen av golvtegelplattor, som då bör ha legat på ett golv ytterligare en våning högre upp i byggnaden. Hypotetiskt var då byggnaden minst tre våningar hög. De tjocka murarna, upp till tre meter, gör att kommunikationen till de övre våningarna i tornet kan ha skett genom trappor inne i murarna.

På en odaterad karta över Blekinge skärgård, sannolikt upprättat under slutet av 1600-talet, eller i början av 1700-talet, finns en markering med namnet "Halbergs källa" på platsen för tornet (LMV Blekinge län I5). Kartan är närmast ett sjökort och innehåller information av vikt för sjöfarten. Att Halbergs källa markerats antyder dels att tornet varit så högt att det varit synligt från havet, dels att kan ha fungerat som någon form av siktmärke för sjöfart. Tornet finns även utsatt på ett sjökort över skärgården i Blekinge som finns på det Kongelige Bibliotek i Köpenhamn. Sjøkortet antas ha en datering till 1750, men är nog äldre (KBK 1113,116,5-1-1750/4).

Undersökningen visade även att tornet varit en byggnad med invändigt putsade väggar dekorerade med målade mönster. Någon våning har haft tegelgolv och taket på byggnaden har varit täckt med tegel. De föremål som påträffades, ett flertal fragment av importerade öl- och vinglas (passglas, römerglas), importerad keramik från Tyskland och Nederländerna, samt en ljus-/kistplåt i brons understryker platsens karaktär av högstatusmiljö. Fyndet av delar till ett varmhållningskärl i keramik visar att man ätit i tornet, men kanske även att maten tillagats i en annan byggnad, troligen i något av husen på åsen.

Intressant är även den varuplomb i bly, med ursprung i Amsterdam, som påträffades, ett direkt belägg för att långväga handelsvaror hanterats på platsen. Möjligen ska man tänka sig att tornet uppfördes för en funktion kopplad till en hamn, kanske som magasin. Även ett skotskt mynt, en så kallade *bodde*, motsvarande en 1/6 engelsk penning, och präglad under Charles I på 1640-talet, visar på internationella kontakter.

Arkeologi och historia

Men vem byggde ett torn på den här platsen under 1600-talet och varför? Som redogjordes för tidigare framträder gården Fornanäs där kastalen ligger inte som någon speciellt spännande plats i de historiska källorna, bara som en vanlig arrendegård till kyrkoherden i Ronneby. Men när vi nu vet att tornet är uppfört ungefär samtidigt som de första skriftliga källorna nämner platsen finns det anledning att analysera dessa lite mer. Det gäller främst Ronnebys stadsbok från 1634–40, Decimantboken 1651 och Jordrevningen från 1671.

Ronnebys stadsbok innehåller protokoll från stadens rådstugurätt och magistrat under åren 1634–40 (Ankarloo 1996). Här nämns Fornanäs några gånger. Den 7 mars 1636 omtalas prästen Mäster Hans Jörgensen och hans bonde Haagen i Fornanäs. Även den 17 juni 1639 omtalas bonden "Haagen Bondeseen i Fornenes, igenom vars gårde och ned till hästebryggan man brukar driva hästar för utskeppning". Av stadsboken framgår även att en av stadens borgmästare, Knud Pedersson, redan 1635 bytte till sig en äng på grannenheten Angelskog. I *Decimantboken* 1651 var Knud Pedersson namnet på kyrkoherdens landbo på Fornanäs.

Mycket talar för att det var borgmästaren Knud Pedersson som tog över arrendet efter bonden Haagen, som

nämns sista gången 1639. Samma år hade han ett flertal ängar i Angelskog i pant. Knud Pedersson var för övrigt en av stadens mest driftiga personer vid den här tiden. År 1640 arrenderade han tullen på öl, malt, mjöd, ättika och brännvin i Ronneby för 125 riksdaler specie årligen av den danska kronan. Arrendet förnyades ett par gånger (Ingstad 1919: 53). År 1649 fick han tillsammans med Ronnebyborgaren Jesper Skov och domaren Willem Tommesen monopol på tillverkning av pottaska i Medelstad härad (Torbrand 1965). Denna pottaska exporterades från Ronneby, varför han sannolikt var intresserad av en bra hamn. Knud dog 1657 och begravdes den 23 december under predikstolen i kyrkan i Ronneby (Anderson 1925).

Ytterligare stöd för att det faktiskt rör sig om samma person ges av Jordrevningsprotokollet från 1671 över granngården Angelskog. Denna gård är idag belägen på höjden omedelbart öster om kastalen, på Angelåns östra sida. Jordrevningen genomfördes av den svenska kronan efter det att Skånelanden blivit svenska, allt i syfte att se vad och hur invånarna skulle beskattas. Protokollet berättar att Angelskog först togs upp år 1613 av en av borgarna i Ronneby, Sven Skraddare. Efter honom övertog borgmästaren Knud Pedersson marken i Angelskog och lät "väl bebygga gården", som även hade en god hamn.

Angelskog anses ha varit en av de många "bondehamnar" som fanns i Blekinge, hamnar varifrån allmogen bedrev en oreglerad handel (Swensson 1969; Stenholm 1986: 106ff). I ljust av jordrevningsprotokollet verkar hamnen i Angelskog snarare ha etablerats på initiativ av borgare i Ronneby. Under medeltiden hade staden sin hamnplats fyra kilometer uppströms i Ronnebyån, vilket sannolikt blev alltmer problematiskt när handelsfartygen succesivt blev större, varför borgmästaren Knud Pedersson 1640 fick tillstånd att inrätta en frihamn vid Ronneby Redd (Swensson 2016: 205). Frågan är om det var vid Angelskog/Fornanäs som denna frihamn kom att inrättas. Ingick kastalen bland de byggnader som Knud Pedersson enligt jordrevningsprotokollet lät bygga vid Angelskog? Den påträffade blyplomben med ursprung i Amsterdam visar att långväga handelsvaror hanterats på platsen. Orsaken till kastalens uppförande skulle då vara kopplad till ett försök att etablera en ny hamn för Ronneby på 1640-talet. Kanske var tornet tänkt som magasinsbyggnad eller utsikts-/vaktorn för den nya hamnen. Var de packhus som fanns i städerna runt Östersjön förebilden? En hög byggnad var kanske en förutsättning för att handelsfartygen skulle hitta till den nya hamnplatsen, en bit öster om infarten till den gamla hamnen uppe i ån. En sådan tolkning skulle överensstämma med att tornet finns med som ett landmärke på sjökort.

I tornets yngre fas installerades en kakelugn. Troligen skedde detta efter Knud Pederssons död, då kontrollen av Fornanäs återgick till kyrkoherden i Ronneby. Tornet fick nu en värmekälla, vilket kan ha inneburit att funktionen som bostad ersatte tidigare magasinsfunktioner. Fyndmaterialet är av förhållandevis exklusiv karaktär. Den person som kan knytas till Fornanäs vid tiden, Knut Hahn, kyrkoherde i Ronneby åren 1671 till 1679 och där-

Fig. 3. Knut Hahn. Biskop i Lund 1679–87, som troligen drack vin i tornet vid Fornanäs. Målning av okänd mästare, Lunds universitetsbibliotek.

med den som förfogade över Fornanäs har en passande bakgrund i relation till artefaktmaterialets karaktär. Innan han blev kyrkoherde i Ronneby hade han varit professor i logik och metafysik och även rektor för det nyligen inrättade universitetet i Lund. Efter tiden som kyrkoherde i Ronneby, blev han 1679 utsedd till biskop i Lund, en tjänst han innehade till sin död 1687 (Göransson 1950). Som kyrkoherde i Ronneby hade Hahn möjlighet att utnyttjat tornet i Fornanäs, så troligen var det han som lät bygga om det. Även efter det att han tillträtt som biskop i Lund vistades han ofta i Ronneby, särskilt sommartid. En anledning till det var att biskopsresidenset i Lund förstörts när Lund brändes 1676. Enligt jordeboken över Kristianstads län var Knut Hahn fortfarande 1680 skriven till Fornanäs (SE/RA/55201/55201.11/17). Enligt Lunds stifts herdaminne erhöll Hahn fortfarande inkomsterna från Ronneby 1682, där en ny kyrkoherde utnämndes först 1683 (Cavallin 1858: 212f).

Den 3 augusti år 1681 fick Hahn dessutom rätt att erhålla skatten från tre hemman i Påtorp av kung Karl XI. Påtorp är grannbyn omedelbart norr om Fornanäs. I Påtorp hade Hahn tagit upp några gårdar som tidigare legat öde, odlat upp dem och försett dem med gemensamma byggnader. Några dagar tidigare, den 28 juli 1681 hade Karl XI varit på genomresa i Blekinge, varpå han stannat på middag hemma hos biskop Hahn i Påtorp (Göransson 1950: 118ff). Man kan fundera på vart den där middagen egentligen ägde rum. Hade Hahn en passande gårdsbyggnad i Påtorp där monarken kunde bjudas på middag, eller skedde middagsbjudningen i det mer exklusiva stentorn han nyttjade vid Fornanäs? Avståndet mellan de två platserna är inte mer än cirka 1,5 kilometer.

Det fyndmaterial som påträffats vid tornet gör det till en fullt tänkbar plats för en kunglig middag.

Man kan undra varför biskop Hahn ville bo i ett torn. Vid den här tiden var detta ingen vanlig typ av bostad. Under sin tid i Lund som professor vid universitet bodde han i det så kallade Dekanresidenset, en tornliknande byggnad av medeltida ursprung. Även i Ronneby fanns nu en tornbyggnad som Hahn förfogade över (Blomqvist 1946; Göransson 1950: 77). Som en av de drivande i försvenskningen av Skånelanden under tiden efter Skånska kriget var Hahn delvis en omstridd figur. Möjligen var tillgången till ett torn en försäkring i en orolig tid? Eller var det estetiska skäl som lockade, då tornet låg vackert vid strandkanten?

Avslutning

Kastalen vid Fornanäs är i dagsläget unik. Det är det första exemplet på att kastalbyggnader uppförts under 1600-talet i Skandinavien. Eftersom många andra kastaler är odaterade, är det dock fullt möjligt att det kan finnas fler exempel även på andra håll i Skandinavien. Fristående bostadstorn från 1500- och 1600-talen är annars i princip okända i nordisk herrgårdsarkitektur. Vid den här tiden blev torn alltmer omoderna inom fästningsarkitekturen tack vare utvecklingen av kanoner och skjutvapen. Ofta anför det så kallade Vasatornet på Rydboholm i Uppland som ett exempel på ett bostadstorn från tiden, men ursprungligen ingick det i den herrgårdsanläggning som Per Brahe d.ä lät uppföra i mitten av 1500-talet (Andersson 2002: 35). I Skåne försågs ett flertal borgar med diagonalt ställda runda kanontorn som ett sätt att förstärka försvaret under 1500-talet, med kanske Lillö som det främsta exemplet. I Blekinge var den nya kungliga borgen i Lyckå ett närliggande exempel (Hansson 2011: 113ff; Reisnert 2012). Dessa anläggningar fick dock ingen större militär betydelse. Vid Hovdala slott i Skåne uppfördes ett imponerande porttorn år 1600 (Juhlin Alftberg & Nilén 2010). Men detta och tidigare nämnda exempel på sena torn var delar av större byggnadskomplex. Liknande exempel på helt fristående bostadstorn av den typ som uppfördes vid Fornanäs under 1600-talet verkar ännu saknas. Å andra sidan är det inte heller någon som har letat efter dem.

Däremot finns det tydliga paralleller till de så kallade *tower-houses* som hittas på Irland och Skottland, vilka var vanligt förekommande vid tiden kring 1600. De uppfördes inte bara av frälsepersoner utan även av köpmän, som borgmästaren Knud Pedersson, eller präster, som kyrkoherden Knut Hahn. När man i framtiden undersöker den här typen av lämningar måste det göras med ett öppet sinne, då kronologin för ensamliggande tornbyggnader kan vara betydligt vidare än förväntat. Kastaler behöver inte vara medeltida, även om många är det. Ur formell mening var således undersökningen av kastalen vid Fornanäs ett "misslyckande", det blev inte alls som det var tänkt. Ur vetenskaplig synvinkel gjorde detta dock resultatet mycket intressantare genom att etablera en gammal byggnadstyp i en ny tid.

Tack

Tack till Blekinge museum och Blekinge Fonminnesförening för gott samarbete och till Magnus Bergvalls stiftelse och Ebbe Kocks stiftelse, vars ekonomiska bidrag möjliggjorde undersökningarna av kastalen.

Referenser

- Anderson, W. 1925. Knud Pedersens epitafium i Ronneby kyrka. *RIG* 1925, 94–97.
- Andersson, K. 2002. *Rydboholm. Från befäst sätesgård till empire-slott*. Med bidrag av Sigurd Rahmqvist. Stockholm.
- Ankarloo, B. 1996. *Ronneby stadsbok 1634–1640*. Lund.
- Carelli, P. 2007. *Det medeltida Skåne. En arkeologisk guidebok*. Lund.
- Cavallin, S. 1858. *Lunds stifts herdaminne, del 5*. Lund.
- Göransson, G. 1950. *Canutus Hahn. En biografisk studie*. Samlingar och studier till svenska kyrkans historia 25. Lund.
- Hansson, M. 2011. *Medeltida borgar. Maktens hus i Norden*. Lund.
- 2021 *Kastalen "Hagbards källare", RAÄ 67 samt intilliggande husgrund, RAÄ 668, Arkeologisk forskningsundersökning, 2021*. Blekinge museum Rapport 2021:31.
- 2022. The Medieval Towers on the Island of Gotland. *Lund Archaeological Review* 26–27, 63–80.
- 2023. Att bygga borg och anlägga stad: några tankar om Sölvesborg. *Fornvännen* 118(2), 101–118.
- 2024. *Kastalen "Hagbards källare", RAÄ 67 samt intilliggande husgrund, RAÄ 668, Arkeologisk forskningsundersökning, 2023*. Med bidrag av Bergman Carter, R., Johansson, E., Linderson, H., & Sjöberg, H. Blekinge museum Rapport 2024:10.
- Holm, O. 2020. Korskyrkan och "kastalen i Brunflo". En ovanlig sockenkyrka med ett ovanligt klocktorn. *Bebyggelsehistorisk Tidskrift* 79, 63–89.
- Ingstad, O. 1915. *Bidrag till Ronneby stads historia: Efter tryckta och otryckta källor*. Karlskrona.
- Juhlin Alftberg, J. & Nilén, K. 2010. *Porttornet Hovdala slott. Byggnadsarkeologisk undersökning, 2010, Brönnestad socken, 1031, Hässleholms kommun, Skåne län*. Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne, Rapport 2010:72.
- Kongelige Bibliotek, Köpenhamn: *Sjökort*, (KBK 1113,1116,5-1-1750/4).
- La Cour, V. 1972. *Danske Borganlæg. Til Midten af det trettende århundradet I*. København.
- Lantmäteriet, *Historiska Kartor*. <https://www.lantmateriet.se/sv/kartor/vara-karttjanster/Historiska-kartor/>
- Ljunggren, K.-G. & Ejder, B. 1952. *Lunds stifts landebok*. D. 2, Nuvarande Kristianstads, Hallands och Blekinge län samt Bornholm, Skånsk senmedeltid och renässans 5. Lund.
- Lovén, C. 1996. *Borgar och befästningar i det medeltida Sverige*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Antikvariska Serien 40. Stockholm.
- McNeill, T. 2006. *Castles in Ireland. Feudal Power in a Gaelic World*. London.
- Norberg, L. & Pettersson, B. 2009. *Forskningsundersökning Kila-kastalen. Fornlämning 45:1, Stora Kungsladugården 2:1, Nikolai socken, Nyköpings kommun, Södermanlands län*. Sörmlands museum. Arkeologiska Meddelanden 2009:01.
- O'Keeffe, T. 2015. *Medieval Irish Buildings, 1100–1600*. Maynooth research guides for Irish local history. Maynooth.
- Olsson, M. 1932. En grupp runda kastaler från romansk tid på Sveriges östkust. *Fornvännen* 27, 273–304.
- Randsborg, K. 2003. BASTRUP – EUROPE. A massive Danish Donjon from 1100. *Acta Archaeologica* 74, 65–122.
- Reisnert, A. 2012. Torups slott under renässansen och lite till. *Årsbok. Föreningen Svedala-Barabygden*. Svedala, 39–60.
- Riksarkivet: *Jordebok, Kristianstads län 1680*, Kristianstads län, SE/RA/55201/55201.11/17 (1680), bildid: A0055556_00215.
- *Jordrevningsprotokollet för Medelstads härad*, Blekinge, Kammarkollegiet Andra provinskontoret (K, L, M) FI:621 (1671).
- Rundkvist, M. 2019. *At Home at the Castle. Lifestyles at the Medieval Strongholds of Östergötland, AD 1200–1350*. Linköping.
- Sjöborg, N.H. 1792. *Blekinges historia och beskrivning*. Faksimilutgåva 1968. Malmö.
- Skansjö, S. & Tuvestrand, B. (red.). 2007. *Decimantboken 1651 för Skåne, Blekinge och Bornholm*. Landsarkivets i Lund skriftserie 13; Skånsk senmedeltid och renässans 21. Kristianstad.
- Stenholm, L. 1986. *Ränderna går aldrig ur. En bebyggelsehistorisk studie av Blekinges dansktid*. Lund.
- Svensson, B. 2016. Gud till ära, kyrkan till prydnas och oss själva till evig hågkomst. Epitafierna i Ronneby kyrka och deras donatorer. *Blekingeboken*. Karlskrona, 193–211.
- Swensson, M. 1969. Bondehamnar i nordvästra Skåne och Blekinge under 1600-talet. *Historisk tidskrift 1969–1970*, 12 række, bd. 4, 45–95.
- Torbrand, D. 1965. The Potash Companies in the Province of Blekinge at the Close of the Danish Era (1649–1656). *Geografiska Annaler. Series B, Human Geography* 1965, Vol. 47, No. 1, 55–69.